

Deltidsarbetet minskar drastiskt

Distansarbetet gör det möjligt

Anna Ihrfors Wikström
Johan Kreicbergs

Maj, 2023

Sveriges
Ingenjörer

Sammanfattning

Det ökade distansarbetet i spåren av pandemin har beskrivits som en kvinnofälla. Anledningen är att fler kvinnor valt att arbeta på distans för att få ihop vardagspusslet. Samtidigt kan vi i denna analys visa att distansarbetet också för med sig positiva effekter. Statistik från både SCB:s arbetskraftsundersökningar och Sveriges Ingenjörers egen medlemsstatistik visar att deltidsarbetet bland kvinnor minskat rekordsnabbt i takt med distansarbetets utbredning.

SCB:s uppgifter visar på en rekordartad minskning av kvinnors deltidsarbete under 2021 och 2022. Förändringen under 2021 är sannolikt överskattad eftersom det samtidigt genomfördes en förändring i mätmetoderna. Men minskningen under 2022 är också större än den varit tidigare. Bara under detta år minskade antalet deltidsarbetande kvinnor med cirka 14 000. Det är anmärkningsvärt att antalet deltidsarbetande har minskat så mycket samtidigt som antalet heltidssysselsatta kvinnor ökade med nära 70 000.

I Sveriges Ingenjörers medlemsstatistik framkommer också att andelen ingenjörskvinnor som arbetar deltid minskat med mer än fjärdedel sedan utbrottet av pandemin. Det innebär att det är omkring 2 000 ingenjörskvinnor som gått från deltid till heltid under denna korta period.

Med största sannolikhet har de förbättrade möjligheterna att kombinera arbetsliv med privatliv gjort att fler kvinnor valt att börja arbeta heltid. Våra beräkningar visar också att det finns mycket att vinna på att göra detta val. En ingenjör med en månadslön på 45 000 kronor skulle direkt få ut 8 000 kronor mer i månaden om den gick från 75 procents tjänstgöring till heltid. Dessutom skulle detta val också leda till en betydligt högre pension. Heltid i stället för 75 procents arbetstid under 10 år ger en pension på 5 000 kronor mer i plånboken vid pension.

Inledning

Coronapandemin förde med sig en kraftig ökning av distansarbete. Enligt AKU:s statistik arbetade 36 procent hemifrån minst någon dag i veckan i maj 2020. Under 2021 låg denna siffra över 40 procent med ett par toppar i mars och april och en i januari 2022 på runt 50 procent. Det var något vanligare bland kvinnor än män att arbeta hemifrån men även vilken typ av bransch man arbetade i spelade roll. I en undersökning till Sveriges Ingenjörers medlemmar i juni 2021 svarade nio av tio att de arbetade hemma som en effekt av pandemin.

Coronapandemin har förändrat arbetslivet i grunden. Möjligheten att kunna arbeta på distans är något som de flesta uppskattar; det skapar flexibilitet och gör det lättare att få ihop livspusslet. I en medlemsundersökning från 2022 svarar nio av tio ingenjörer att det är viktigt att ha möjligheten att kunna arbeta på distans (Sveriges Ingenjörer - Distansarbete – ett avgörande kriterium när ingenjören väljer arbetsgivare).

Att kvinnor i högre utsträckning än män arbetar deltid är ingen nyhet. För många är deltidarbete ett sätt att få ihop vardagspusslet med lämningar och hämtningar av barn och övrigt hemarbete. Trots deltidarbete på pappret upplever många kvinnor att de förväntas utföra samma mängd arbete som en som har en heltidstjänst. Under pandemin upplevde allt fler att balansen mellan arbete och privatliv förbättrades. Särskilt kvinnorna upplevde en stor förbättring. Diskussioner har dock förts om distansarbete skulle kunna bli en kvinnofälla genom att ett än större ansvar läggs på kvinnorna vad gäller hemarbetet. Det har framkommit att under pandemin tog kvinnor ett ännu större ansvar för hem och familj än tidigare och att männen använde sin tid till fritidsaktiviteter (Sveriges Ingenjörer - Distansarbete och kostnader – Striden om de 87 miljarderna).

Men är det så att distansarbete snarare skulle kunna medföra något positivt ur ett ekonomiskt jämställdhetsperspektiv? Fler kvinnor skulle ha möjlighet att gå upp på heltid då man genom uteblivet resande till arbetet skulle hinna utföra ett heltidsarbete och ändå hinna lämna/hämta barn i vanlig tid. Självklart löser inte det problemet med ett mer jämställt fördelat hemarbete, men ur ett ekonomiskt perspektiv kan det ha betydelse. I den här rapporten studerar vi hur pandemin och distansarbetet förändrat deltidsuttaget.

Deltidsarbetets utbredning och dess konsekvenser

Kvinnor arbetar i högre grad deltid än män. Enligt SCB:s AKU för 2022 arbetade 10 procent av männen i åldern 16–64 år deltid, jämförande siffra för kvinnorna var 21 procent. Med deltid avses mindre än 35 timmars arbete per vecka.

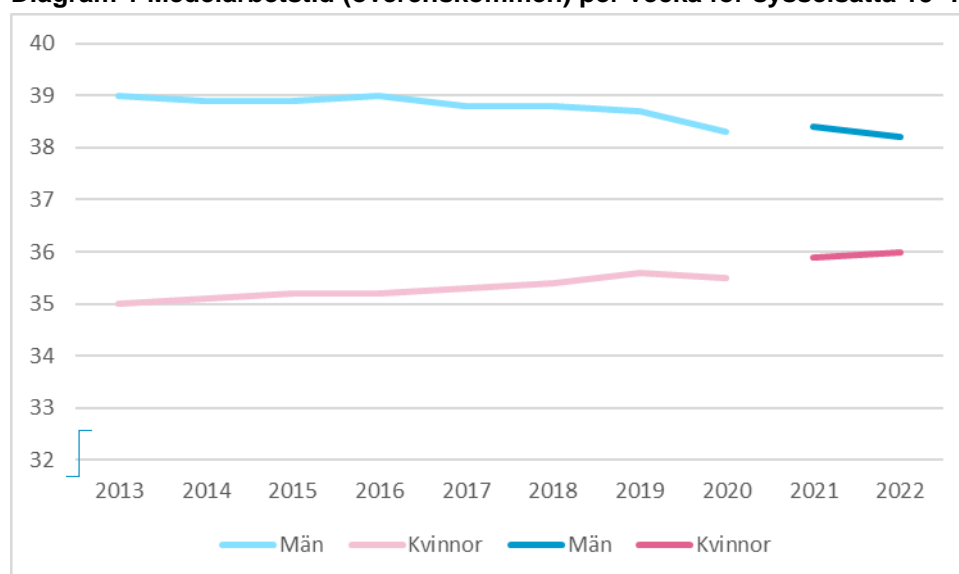
Deltidsarbete påverkar både lön, karriär och pension. Löneskillnaderna mellan män och kvinnor är relativt små i början av karriären, men de finns där. Efter cirka fem år i arbetslivet drar dock männen ifrån. Det uppstår då ett lönegap mellan kvinnor och män som sedan växer ju högre upp i åldrarna man kommer. Lönegapet uppstår alltså vid den tid i livet då kvinnor föder eller förväntas föda barn. Samtidigt som kvinnorna är hemma och föräldralediga, har männen möjlighet att göra karriär i större utsträckning och således även att höja sin lön. Då kvinnorna återvänder från sin föräldraledighet tar även många beslutet att arbeta deltid under ett antal år. Vad många kanske inte tänker på är att detta också får stor påverkan på pensionen. Det beror på att pensionen i hög grad bestäms av vilken lön man har under hela arbetslivet. Arbetar man deltid betalas en lägre summa in till den allmänna pensionen.

Från våra egna siffror ser vi att anledningen till deltidarbete främst är föräldraledighet, och vi ser tydligt att mitt i karriären, i åldrarna 30–49 år, arbetar betydligt fler kvinnor än män i samma ålder deltid. Även efter 60 års ålder ökar deltidarbetet när fler vill trappa ned, men det sker framför allt bland männen. Andra anledningar till deltidarbete är att man vill få mer tid över för annat; det kan vara för att få mer fritid eller ökad livskvalitet. Vad som dock är tydligt är att kvinnor i högre grad än män arbetar deltid för att vårda anhöriga. Männen väljer att starta eget eller har nappat på erbjudande om 80/90/100, dvs 80 procents jobb, 90 procents lön och 100 procents pensionsavsättning.

Pandemin har minskat kvinnornas deltidarbete

Ett sätt att mäta deltidarbetets omfattning är att studera den överenskomna arbetstiden. En person som har 40-timmarsarbetsvecka och som börjat arbeta 75 procent har alltså en överenskommen arbetstid på 30 timmar. Den överenskomna medelarbetstiden per vecka (den genomsnittliga anställningens omfattning) har sedan 2013 legat på strax över 37 timmar per vecka. Vad som har skett under perioden fram till och med 2022, är att mäns överenskomna veckoarbetstid har minskat med 0,8 timmar medan kvinnornas har ökat med 1 timme. Detta har inneburit att skillnaden mellan mäns och kvinnors arbetstid har halverats sedan 2013.¹

Diagram 1 Medelarbetstid (överenskommen) per vecka för sysselsatta 15–74 år

Källa: SCB AKU (2021 genomfördes en förändring av AKU, vilket medför att det är ett tidsseriebrott mellan 2020 och 2021.)

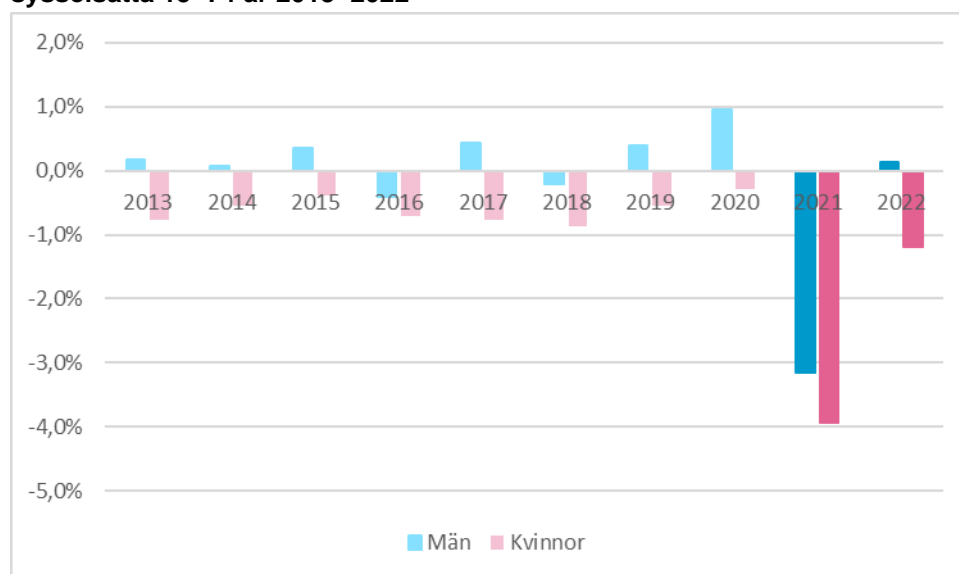
Bara sedan 2020 har kvinnors medelarbetstid ökat med 0,5 timmar, dvs hälften av ökningen de senaste 10 åren har skett sedan pandemin. Samtidigt måste denna utveckling tolkas med viss försiktighet då AKU lades om mellan 2020 och 2021. Den viktigaste förändringen var att färre räknades som sysselsatta. Bland annat exkluderades personer som förväntades vara borta från arbetet under en längre tid som till exempel tjänstlediga utan lön och anställda som permitterats.

Tidsseriebrottet i AKU medför också svårigheter när vi studerar andelen män och kvinnor som arbetar deltid. Under 2013 var det 33 procent av kvinnorna som arbetade deltid medan

¹ Det bör påpekas att den överenskomna arbetstiden också kan förändras av förändringar i kollektivavtalen. Till exempel om arbetsgivare och arbetstagare kommer överens om en arbetstidsförkortning från 40 till 39 timmar per vecka.

andelen 2022 uppgick till endast 24 procent. Det är framför allt under de sista två åren som deltidssarbetet sjunkit. Även om storleken på nedgången under 2021 sannolikt är överdriven är det svårt att dra någon annan slutsats än att pandemin och det ökade distansarbetet haft en stor effekt på deltidssarbetet. Minskningen mellan 2021 och 2022, där det inte skett några definitionsförändringar, är större för kvinnor än under något av åren mellan 2013 och 2020. Bara under detta år minskade antalet deltidssarbetande kvinnor med cirka 14 000. Det är anmärkningsvärt att antalet deltidssarbetande har minskat så mycket samtidigt som antalet heltidssysselsatta kvinnor ökade med nära 70 000.

Diagram 2 Förändring av andel deltidssarbetande (överenskommen veckoarbetstid) för sysselsatta 15–74 år 2013–2022

Källa: SCB AKU

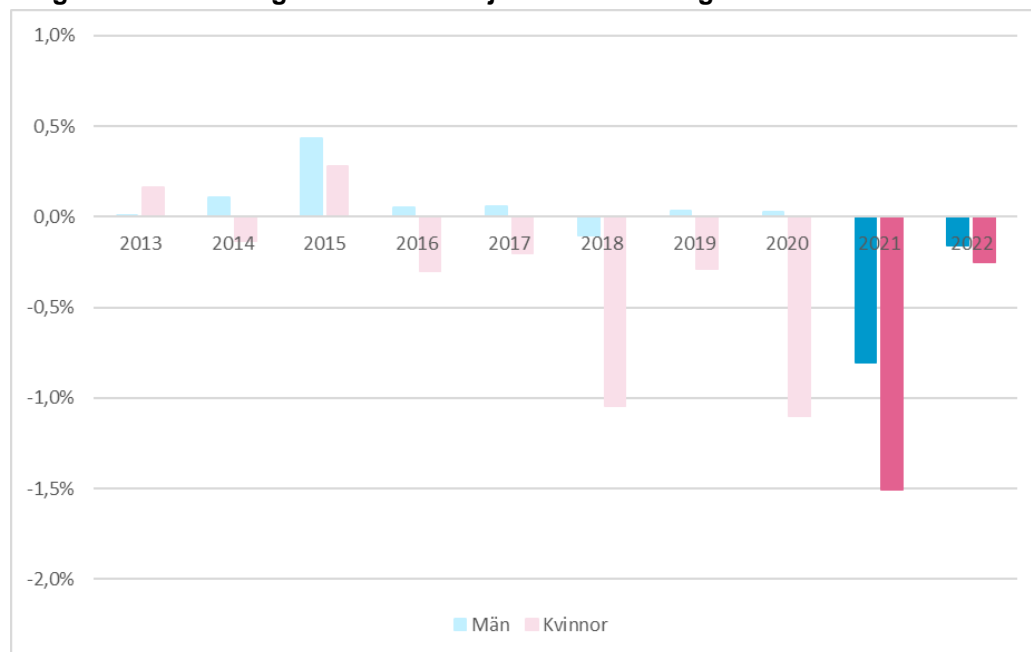
Även Sveriges Kommuner och Regioners statistik visar att andelen heltidssarbetande kvinnor har ökat rejält de senaste åren, i kommunerna från 63,2 procent 2017 till 68,3 procent 2021. Andelen heltidssarbetande män har också ökat men ökningen är mindre och utgår från en mycket högre nivå, 81,5 procent 2017 till 83,1 procent 2021. I regionerna är ökningen inte lika stor. (En jämställd arbetsgivarpolitik – ett program i nio punkter, SKR 2023)

I Sveriges Ingenjörers egen statistik har det inte skett några tidsseriebrott. Här ser vi också en kraftig minskning av andelen kvinnor som arbetar deltid. De deltidssarbetande männen ligger konstant runt 4 procent. Vad gäller kvinnorna så har det skett en betydande minskning i pandemins fotspår. Före pandemin arbetade 11 procent av kvinnorna deltid för att 2022 vara nere på 8 procent. Om vi utgår från antalet yrkesverksamma ingenjörskvinnor i Sverige, drygt 66 000 och antar att alla följer samma mönster med minskat deltidssarbetande så skulle det innebära att antalet ingenjörskvinnor som deltidssarbetar minskat med cirka 2 000. Detta skulle kunna vara en effekt av att kvinnor har möjlighet att gå upp på heltid då mycket tid tjänas in på till exempel minskade restider.

I figuren nedan kan det konstateras att minskningen av deltidssarbetet huvudsakligen skett under 2020 och 2021, medan SCB:s data inte visar på någon stor minskning under 2020. En sannolik förklaring till det är att mätillfällena skiljer sig. SCB:s data är ett årsgenomsnitt

medan Sveriges Ingenjörers statistik samlas in i slutet av varje år. De som valde att gå upp på heltid i slutet av 2020 får ett direkt genomslag i Sveriges Ingenjörers statistik medan ett par månaders heltidsarbete inte får någon betydande påverkan på SCB statistik.

Diagram 3 Förändring av andel deltid jämfört med föregående år 2013 - 2022

Källa: Sveriges Ingenjörers löneenkät

Vad kostar det att arbeta deltid?

Att fler kvinnor nu väljer att gå upp på heltid kan få betydande effekter på deras privatekonomi. Att arbeta deltid påverkar både lön och i slutändan även pensionen. Vid deltidarbete blir det mindre inbetalt till pension, det blir en mindre ränta-på-ränta på de inbetalningar som görs och det kan ge en begränsad karriärutveckling under åren då man arbetar deltid.

Vi antar att vi har en civilingenjör som arbetar i privat sektor, är född 1992 och har en lön på 45 000 kronor. Ingenjören bestämmer sig för att gå ned och arbeta 75 % under en period. Vi utgår från en skattesats på 30% då lönen är under brytpunkten för statlig skatt (51 158 kronor/månad) och antar att lönen under denna period är oförändrad. På ett år blir det cirka 95 000 kronor mindre i nettolön och tittar man på en 10-årsperiod blir det hela 950 000 kronor.

Tabell 1 Löneskillnad mellan hel- och deltidarbete

	Heltidslön kr/mån	Deltidslön 75%	Lön efter skatt, heltid	Lön efter skatt, deltid 75%	Differens
	45 000	33 750	31 500	23 600	- 7 900
Deltid 1 år					- 94 800
Deltid 10 år					- 948 000

Vad blir resultatet i pensionskuvertet av att arbeta deltid under ett antal år? Vi utgår ifrån en civilingenjör som börjar arbeta vid 26 års ålder i privat sektor med en ingångslön 2022 på 36 800 kronor per månad och går i pension vid 66 års ålder. I tabellerna nedan visas två scenarier vid föräldraledighet och deltidarbete under ett antal år; föräldraledig 1 år och deltid 75% i tre år och föräldraledig 1 år och deltid 75% i nio år.² I tabell 2 görs ingen avsättning till flexpension medan i tabell 3 finns hänsyn taget till detta. Om man efter ett års föräldraledighet beslutar sig för att arbeta 75% i tre års tid blir pensionen närmare 3 000 kr lägre per månad än för den som arbetar heltid hela tiden. Om man i stället bestämmer sig för att arbeta 75% i nio år efter ett års föräldraledighet blir pensionen cirka 5 000 kr lägre per månad jämfört med den som arbetar heltid.³ Huvudförklaringen till varför pensionen skiljer sig så pass mycket mellan heltid och deltid är att nedgången i arbetstid sänker utbetald lön till nivåer under 7,5 inkomstbasbelopp, vilket gör att man missar den extra stora premien till tjänstepensionen (30%). Därutöver sker detta i relativt unga år, vilket innebär att man även missar värdefull tid med ränta-på-ränta. Vi gör även antagandet om en skattesats på 30% då

² Antagandet har gjorts så att deltidarbete i viss mån påverkar karriärlöneutvecklingen, den som t.ex. jobbar 75% tillgodogör sig 90% av karriärlöneökningen som den heltidsarbetande får.

³ Själva föräldraledighetsåret ger ingen pensionsförlust utan de minskade pensionsinbetalningarna kompenseras i ITP-systemet.

pensionen är under brytpunkten för statlig skatt. 2023 är brytpunkten 683 200 kronor/år (56 930 kr/mån) för den som fyllt 66 år vid inkomstårets ingång.

Tabell 2 Skillnad i pensionskuvertet utan flexpension

	Slutlön kr/mån	Pension* kr/mån**	Pension efter skatt kr/mån	Differens kr/mån
Heltid hela livet	75 650	50 160	35 110	
Föräldraledig 1 år, 75 % i 3 år	72 270	46 180	32 330	- 2 780
Föräldraledig 1 år, 75% i 9 år	71 470	42 610	29 830	- 5 280

Källa: Alecta

* Pensionen består av inkomstpension, premiepension och tjänstepension

** I dagens penningvärde

Numera är flexpension/deltidspension vanligt förekommande komplement till den ordinarie tjänstepensionen. I tabell 3 ser man att differensen blir ännu större då man inkluderar en avsättning på 2% till flexpension.

Tabell 3 Skillnad i pensionskuvertet med flexpension

	Slutlön kr/mån	Pension* (inkl flexpension 2%) kr/mån**	Pension efter skatt kr/mån	Differens (inkl flexpension 2%) kr/mån
Heltid hela livet	75 650	56 160	39 310	
Föräldraledig 1 år, 75 % i 3 år	72 270	51 830	36 280	- 3 030
Föräldraledig 1 år, 75% i 9 år	71 470	47 990	33 590	- 5 720

Källa: Alecta

* Pensionen består av inkomstpension, premiepension och tjänstepension

** I dagens penningvärde

Anledningen till att pensionen blir lägre om man arbetar deltid under en del av sitt arbetsliv kan förklaras av tabell 4. Varje månad görs en inbetalning baserat på månadslönen, detta blir ett kapital med en ränta-på-ränta-effekt. Att arbeta deltid tidigt i livet får således stor effekt eftersom pensionskapitalet ska växa under en lång tid. Med en heltidsmånadslön på 40 000 kronor kommer skillnaden i kapital efter 10 år med 5% ränta att vara 55 000 kronor mer för den som arbetar heltid än för den som arbetar 80 procent. För den som har en heltidsmånadslön på 62 500 kronor blir skillnaden i kapital över en halv miljon kronor mellan den som arbetar heltid och den som arbetar 80 procent.

Tabell 4 Utväxling/kapital efter 10 år med oförändrad lön

Antagande: 5% avkastning brutto innan avgifter och skatter, Alectas tidigare förvaltningsavgift på 0,10%

			Kapital efter 10 år	
	Månadslön	Premie	5% ränta	7% ränta
Heltid	40 000	1 800	273 825	306 273
Deltid 80%	32 000	1 440	219 060	244 978
Differens			-54 765	-61 295
	Månadslön	Premie	5% ränta	7% ränta
Heltid	62 500	6 909	1 051 000	1 175 000
Deltid 80%	50 000	3 159	480 600	537 000
Differens			-570 400	- 638 000

Källa:PTK

Slutsatser

Deltidsarbete, framför allt bland kvinnor, har minskat i omfattning under pandemin. Många kvinnor har insett att distansarbete har gjort det möjligt att hinna med både att arbeta heltid och samtidigt få ihop livspusslet med hämtning och lämning av barn. Ur ett ekonomiskt perspektiv är detta självklart positivt då det blir ett högre belopp i lönekuvertet varje månad. Att gå från deltid till heltid ger inte bara mer pengar direkt i lönekuvertet utan har även en stor påverkan på den framtida pensionen.

Sveriges
Ingenjörer